

Svar på skriftligt spørgsmål om konsekvenserna av genomförandet av EU:s förordning om kritiska råmaterial för det nationella naturskyddet

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 246/2025 rd undertecknat av riksdagsledamot Pia Lohikoski /vänst:

Med vilka metoder och kriterier ser statsrådet till att gruvprojekt som beviljats status som strategiskt projekt inte genomförs om de försämrar miljöskyddets tillstånd och ämnar statsrådet använda sin nationella behörighet för att utesluta sådana områden med oersättliga naturvärden som Viiankiaapa från sådan strategiskt viktig utvinning som avses i förordningen om kritiska råmaterial?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

Målet med EU:s paket om kritiska råmaterial är att stärka värdekedjorna för råmaterial i Europa, diversifiera importen för att minska de strategiska beroendeförhållandena, förbättra övervakningen av kritiska råmaterial och minska försörjningsriskerna i anslutning till dem samt säkerställa fri rörlighet för dessa råmaterial på den inre marknaden och en hög nivå av miljöskydd genom att främja cirkulär ekonomi och ansvarsfullhet.

I CRMA-förordningen definieras kritiska och strategiska råmaterial. Förordningen innehåller också specialbestämmelser om bland annat projekt som kallas strategiska projekt. Kommissionen erkänner ett projekt som strategiskt projekt. Ett projekt som erkänts som ett strategiskt projekt ska bland annat bidra till att trygga unionens försörjning av strategiska råmaterial. Dessutom ska projektet bland annat vara tekniskt genomförbart inom en rimlig tidsram och projektets förväntade produktionsvolym ska kunna uppskattas med tillräcklig tillförlitlighet och projektet ska kunna genomföras på ett hållbart sätt.

För att fullgöra skyldigheterna enligt CRMA-förordningen har det i Finland gjorts författningsändringar inom miljöministeriets ansvarsområde. Till lagstiftningen har fogats bestämmelser om den nationella kontaktpunkten för projekt för kritiska råmaterial samt om uppföljning och förlängning av tidsfristerna för strategiska projekt. Till lagen har dessutom fogats bestämmelser om

prioritetsstatus för strategiska projekt som avses i förordningen om kritiska råmaterial vid tillståndsförfaranden enligt miljöskyddslagen och vattenlagen. Detta innebär att dessa frågor måste behandlas brådsnande och inom ramen för tidsfristerna som avses i förordningen. Däremot har förutsättningarna för beviljande av tillstånd inte ändrats genom bestämmelserna, utan i tillståndsprövningen tillämpas normalt bland annat miljöskyddslagen, naturvårdslagen och vattenlagen på samma sätt som i alla andra tillståndsförfaranden.

Att ett projekt har status som strategiskt projekt innebär således inte att projektet kan beviljas tillstånd, såsom miljötillstånd, vattentillstånd, gruvtillstånd eller undantag från bestämmelserna i naturvårdslagen med lindrigare tillståndsförutsättningar än andra projekt. I all tillståndsprövning ska gällande lagstiftning följas, om än med kortare intervaller. De strategiska projektens tillåtlighet grundar sig på vår nationella lagstiftning och de behöriga tillståndsmyndigheterna fastställs i enlighet med gällande lagstiftning. Statsrådet har inte behörighet att pröva om tillståndsvillkoren uppfylls.

På grundval av CRMA-förordningen fastställde kommissionen den 25 mars 2025 sex strategiska projekt för kritiska mineraler i Finland, varav ett gruvprojekt (Sakatti Mining Oy, Sodankylä), en utvidgning av ett gruvprojekt (Terrafame, Sotkamo), ett gruv- och förädlingsprojekt (Keliber, Karleby), två förädlingsprojekt (Hycamite, Karleby och Jervois, Karleby) samt ett återvinningsprojekt (Fortum, Harjavalta). I alla strategiska projekt planerar man att producera råmaterial som klassificeras som strategiska och vars tillgänglighet är av betydelse bland annat för den digitala tekniken, försvarsindustrin och produktionen av teknik inom omställningen till ren energi.

Enligt förordningen har en medlemsstat under behandlingen av ansökningar som lämnats till kommissionen rätt att invända och därigenom förhindra att ett projekt inom dess territorium erkänns som ett strategiskt projekt. I Finland utövar statsrådets allmänna sammanträde rätten att göra invändningar och den 23 januari 2025 beslutade statsrådet att inte utöva den nationella rätten att göra invändningar på basis av ansökningarna.

Av de strategiska projekten ligger Sakattis multimetallgruva i västra kanten av Viiankiaapa Natura 2000-område och delvis i Viiankiaapa myrskyddsområde, som inrättades 1988 genom lag (851/1988). Förekomsterna ligger under myren på 250–1 200 meters djup. Produktionsområdet skulle placeras utanför myren i Kuusivaara och en underjordisk snedtunnel skulle byggas fram till förekomsten.

Den planerade multimetallgruvan skulle producera kritiska råmaterial: koppar och nickel som huvudprodukt och platina och kobolt som biprodukt (dessutom palladium, guld och silver). Förekomsten är geologiskt speciell på grund av dess höga metallhalter och mångsidiga metallkombination.

Genomförandet av gruvprojektet kräver att landskapsplanen (Lapplands förbund), general- och detaljplanen (Sodankylä kommun), gruvtillståndet (Säkerhets- och kemikalieverket), miljötillståndet (regionförvaltningsverket, från och med årsskiftet tillstånds- och tillsynsverket) godkänns.

Projektets miljökonsekvensbedömning (MKB) är gjord och en motiverad slutsats till den meddelades den 16 augusti 2023. Natura 2000-bedömningen har kompletterats två gånger, och i den senare kompletteringen avstod verksamhetsutövaren som lindringsåtgärd från att utnyttja malm som ligger nära markytan. Att låta bli att bryta en satellitförekomst minskar de hydrologiska konsekvenserna för många skyddsgrunder. I det Natura-utlåtande som Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland lämnade den 9 juli 2025 konstateras att gruvan betydligt skulle försämra tolv skyddsgrunder för Natura-området: av livsmiljötyperna vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor; öppna svagt välvda mossar, fattigkärr, intermediära kärr och gungflyn; mineralrika källor och källkärr av fennoskandisk typ; rikkärr; aapamyrar samt skogbevuxna myrar och av arterna långskaftad svanmossa, lappranunkel, käppkrokmossa, tajgakrokmossa, dvärgbeckasin och svartsnäppa. I det Natura-utlåtande som Forststyrelsen lämnade den 27 augusti 2025 konstateras det att gruvprojektet enligt Forststyrelsen betydligt skulle försämra elva skyddsgrunder för Natura-området, utöver de ovannämnda sex livsmiljötyperna även naturliga dystrofa sjöar och småvatten och av växtarterna långskaftad svanmossa, käppkrokmossa, tajgakrokmossa och lappranunkel.

Den betydande försämringen gäller enligt bedömningen endast under två procent av hela Natura-området vid Viiankiaapa. Forststyrelsen konstaterar i sitt utlåtande att det vid Natura-bedömningen har gjorts en bristfällig bedömning av hur vibrationer orsakade av brytningen påverkar vattenledningsförmågan i berggrunden nära markytan och därigenom utflödet av grundvatten till de myrnaturtyper som utgör grund för skyddet av området.

Utifrån Natura-konsekvensbedömningen och utlåtandet från Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland är det klart att etapplandskapsplanen för gruvprojektet inte kan godkännas utan att statsrådet beviljar undantag i enlighet med 39 § i naturvårdslagen från skyddet som Natura 2000-nätverket ger. Denna beslutsprövning är den enda där statsrådet har behörighet i fråga om gruvprojektet i Sakatti. Statsrådet fattar beslut i ärendet om landskapsförbundet ansöker om det.

När det gäller de skyldigheter som avses i habitatdirektivets artikel 6.4 om skyddet av Natura-nätverket föreskrivs det i artikel 10.2 i CRMA-förordningen att strategiska projekt i unionen ska anses vara av allmänintresse eller av vikt för människors hälsa och säkerhet och får anses vara av ett allt överskuggande allmänintresse förutsatt att alla villkor i de nämnda unionslagstiftningsakterna är uppfyllda.

Med bestämmelsen avses att statsrådet med stöd av den nämnda bestämmelsen i naturvårdslagen i Finland kan anse att ett projekt är av ett ytterst viktigt allmänt intresse när projektet genom kommissionens beslut har fastställts vara ett strategiskt projekt för kritiska mineraler. Dessutom

ska en sökande som ansöker om statsrådets undantagsbeslut dock kunna påvisa att projektet måste genomföras av tvingande skäl och att det inte finns något alternativ till projektet. Eftersom det vid Viiankiaapa finns en prioriterad livsmiljötyp (rikkärr) som skulle försämrats betydligt, måste projektet ha mycket viktiga gynnsamma verkningar på människors hälsa, på den allmänna säkerheten eller på miljön någon annanstans. Ett positivt beslut kan också fattas om ett projekt har något annat skäl som är tvingande på grund av ett ytterst viktigt allmänt intresse, men då krävs ett utlåtande av kommissionen. Eftersom kommissionen redan genom sitt beslut de facto har meddelat att den anser att strategiska projekt är av ett ytterst viktigt allmänt intresse, skulle detta utlåtande sannolikt vara positivt.

Om statsrådet anser att det finns rättsliga förutsättningar för att tillåta undantag från förbudet att försämra Natura 2000-område, ska statsrådet med stöd av 39 § 5 mom. i naturvårdslagen i detta sammanhang bestämma om de åtgärder som behövs för att kompensera det att nätverket Natura 2000 blir mindre sammanhängande eller att dess naturvärden försämrats. Om Lapplands förbund ansöker om Natura-undantag ska miljöministeriet bereda ärendet för statsrådet. Före behandlingen i statsrådet ber ministeriet naturvårdsmyndigheten Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (efter den 1 januari 2026 Tillstånds- och tillsynsverket) ge sin syn på huruvida de föreslagna åtgärderna för att kompensera försämringen av Natura-värdena är tillräckliga i det fall att statsrådet fattar ett positivt beslut. Statsrådet kan inte bevilja undantag utan att samtidigt bestämma om tillräckliga kompenserande åtgärder.

Eftersom en ansökan om undantag från Natura-skyddet ännu inte är anhängig i statsrådet är det inte möjligt att förutse vad lösningen skulle vara.

Viiankiaapa har inrättats som naturskyddsområde genom lagen om avsättande av staten tillhöriga områden till myrskyddsområden (851/1988). Landskapsplanen och därefter generalplanen och detaljplanen kan inte godkännas innan fridlysningsbestämmelserna för Viiankiaapa myrskyddsområde har ändrats så att det är tillåtet att placera gruvan inom skyddsområdet, eftersom planen annars skulle vara lagstridig. Statsrådet har behörighet att lämna en regeringsproposition om ändring av lagen om avsättande av staten tillhöriga områden till myrskyddsområden, men beslutet om ändring av lagen fattas av riksdagen.

Helsingfors 3.9.2025

Miljö- och klimatminister Sari Multala